

פסוק ואלה

מקראות פשוטות

כתיב בפירוש ולא שמעו אל משה מקוצר רוח, ויראה לי דלא קשה מידי שהרי כל סברא יכול אדם לשקול בעצמו, וכך היה משה שוקל דהן ישראל לא שמעו אלי אע"ג שהוא לטובתן ואע"ג שיש כאן מניעה מקוצר רוח, אין קוצר רוח כ"כ סברא גדולה כמו מי שהוא לרעתו, וגבי דיני ק"ו של תורה אין לך למילף ק"ו כשיש חומרא במלמד שאין בלמד אע"ג דאיכא חומרא גדולה בלמד שאין במלמד ושעמא זמילתא דכיון דמצינו דבר אחד קטון שיש במלמד מה שאינו בלמד שמה כמו דאיכא חומרא זאת במלמד יש בו גם כן חומרא אחרת אע"ג שהחומרא שהיא בלמד ואינו במלמד יותר גדולה מאד אין אנו יודעין טעמיה של תורה כי התורה מפי הגבורה נתנה, אבל הך מילתא נתן למשה לשקול בסגרת עצמו והוא היה שוקל החומרא ומה ישראל שהוא לטובתן לא שמעו אלי אע"ג דמקוצר רוח היה זה סוף סוף הייתי סובר שישכחו העבודה וישמעו אלי, פרעה שהוא לרעתו שזה אין חדוש כל כך כל שכן ומכיון שכתבה התורה ק"ו זה הסכימה התורה שהוא ק"ו אמת,

① מצינו בפרש"י אמת - כחפזת בין קוצר רוח
למה ימחק ק"ו
נחנו בידך פהמר, סלח נא על קל וחומר,
יום ליום יביע אמר, ולילה ללילה.¹⁰

② מצינו בפרש"י אמת - כחפזת בין קוצר רוח
למה ימחק ק"ו

איתא בזהר (בראשית כו. א) עה"פ (שמות א. יד)
וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים". בעבודה קשה זו קושיא, בחומר
זהו קל וחומר, ובלבנים זהו הלכה, וצריך ביאור.

③ מצינו בפרש"י אמת - כחפזת בין קוצר רוח

ויין משה את ידו על הים וגו' ויבקעו המים
(י"ד כ"ח). טובא בפרש"י מרס סליח.
וכפ תולין. היס לאה וינס. מה ראה? ברייתא
ד'ר' ישמעאל ראה

④ מצינו בפרש"י אמת - כחפזת בין קוצר רוח

רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות
התורה נדרשת. מקל וחומר. מגזרה
שחה. מבנין אב וכתוב אחד. מבנין אב ושני
כתובים. מכלל ופרט מפרט וכלל. כלל ופרט
וכלל אי אתה דן אלא. כעין הפרט מכלל
שהוא צריך לפרט מפרט הצריך לכלל: (ב) כל
דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא
ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל
כולו יצא. כל דבר שהיה בכלל ויצא מן
הכלל לטעון טען אחר שהוא כענינו יצא
להקל ולא להחמיר. כל דבר שהיה בכלל
ויצא מן הכלל לטעון טען אחר שלא כענינו
יצא להקל ולהחמיר. כל דבר שהיה בכלל
ויצא מן הכלל לידון בדבר חדש אי אתה
יכול להחזירו לכללו עד שיחזירו הכתוב
לכללו בפירוש. דבר הלמד מענינו דבר
הלמד מסופו וכן שני כתובים המכחישים
זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי
ויכריע ביניהם:

⑤ מקראות פשוטות

אמר רבי אלעזר כל אדם לעמל נברא, שנאמר (איוב ה, ז) "כי אדם
לעמל יולד". איני יודע אם לעמל מה נברא אם לעמל מלאכה נברא,
כשהוא אומר "כי אכף עליו פיהו", הו אומר לעמל פה נברא, וכך,
כשהוא אומר (יהושע א, ח) "לא ימוש ספר התורה הזה מפניך", הו
אומר לעמל תורה הוא נברא (סנהדרין אט, ב).

האדם, עיקר ברייתו לעמל. גם הדברים הנצחיים, כמו תורה ארץ ישראל ועולם
הבא, אינם ניקנים אלא ביסורים. ואמרו חז"ל שהתכליה היא עמלה של תורה, אלא
שיש לו אפשרות לבחור אם לעמל תורה או לעמל עוה"ז והמקבל עליו עול תורה
מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, והפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול
מלכות ועול דרך ארץ (אבות פ"ג מ"ח).

⑥ מקראות פשוטות

הרבי נחניא בן הקטן אומר
כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו
עול מלכות ועול דרך ארץ וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך
ארץ.

⑦ משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי
ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים: פ

⑧ (יב) ואיך ישמעני פרעה. זה אחד מעשרה ק"ו שצמחה

בשם מהר"ל דיסקין אמרו, איתא בזהר (בראשית כו. א) עה"פ (שמות א. יד)
וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים". בעבודה קשה זו קושיא, בחומר
זהו קל וחומר, ובלבנים זהו הלכה, וצריך ביאור.
ופירש מהר"ל דיסקין, שכונת הווהר דעל זה שלא התעסקו בקושיא באה
עליהם גזרת עבודה קשה, ועל חסרון העסק בקל וחומר לקו בעבודה בחומר, ומה
שלא עסקו בליבון ההלכה, גרם להם שהעבידו אותם בלבנים. כמו שאמרו שהפורק
ממנו עול תורה נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ, ואילו היו עוסקים בקושינות
וק"ו בעומק ההלכה, לא היו נזקקין לעבודה קשה בחומר ובלבנים.

⑨ מצינו בפרש"י אמת - כחפזת בין קוצר רוח
למה ימחק ק"ו
ולכן שבת לוי לא עבדו במצרים כיון שעסקו בעול התורה.

⑩ שדורא אחד מן עשרה ק"ו וכו', פ"ה מה ישראל
שהוא לטובתם לא שמעו לי פרעה שהוא
לרעתו לא כ"ש. וא"ת והלא ק"ו פריכא שהרי

ואמת - ח/ נוצרה-הסד-לאליפים - ט/ נושא-עון - י/ ופשו - י"א/ וחסאת - י"ב/ ונקח - י"ג/ ובמגילת-סתריום דרבינו גסים, אינו מונח השם הראשון וקא השיב נוצר חסד לאליפים לשתי מידות, דבוצר-חסד ויינו מידה אחת, לאליפים מידה אחרת, עייש חטיב, ובראיש סופיק דרד"ש, (ראה מה שכתבנו בביאורנו לתהלים ט' תחלה לידו אות ב'). ועי' בקרבן-בנותא עם (אות י'), שמביא שיטת האר"י דיל' שמונת י"ג כבלין דרממי בסגנון זה: איל - א/ רחום - ב/ וחנן - ג/ ארץ אפים - ד/ ח/ והרי מידות המ, ארץ אף לצדיקים, וארץ אף לרשעים, ורבי-הסן - ו/ ואמת - ז/ נוצר-חסד לאליפים - ח/ נושא-עון - י/ ופשו - י"א/ וחסאת - י"ב/ ונקח - י"ג/

ותב עור: ומצאתי בספר תמידים ט"ו ר"ב, מספר כל הענין בדרך אחר, וזהו: רחום - א/ חנן - ב/ ארץ-אפים - ג/ ורבי-חסד - ד/ ואמת - ח/ נוצר-הסד-לאליפים - ו/ נושא-עון - ז/ ופשו - ח/ וחסאת - ט' ונקח - י' וסלחת לעוננו - י"א/ והלשטתנו - י"ב/ ובתלמוד - י"ג/ ע"פ זה מסכים עם הפיוט של אמרוה אליקים ואהמיק וכו', ע"פ הקורבן בתנאל.

וראיתי בביתר הבריא לספרא לצניעותא פ"ג, שמונה תולין ט' תיקונין שבם' שלה, ותי: ארץ - א/ אפים - ב/ ורב - ג/ חסד - ד/ נושא-עון - ה/ ופשו - ו/ ונקח - ז/ לא ינקח - ח/ פוקד עין אבות כו', ער סוף הפסוק - ט/ עייש מה שכתב עור בזה - י/

חז"ל לא ינקח
וע"כ אמר וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה', וכמ"ש בזהו דרגא בתר דרגא, שהתחיל בשם אלהים שבו נכא משה עד השעה היא, ותיכף אמר לו אני ה', שהוא ההשגה שישגי ע"י שם הרי"ה, וכן שהתנהגה עם משה ודרורו תהיה ע"י שם הריה שאין לה שום קשר עם הטבע והקויות, כי בדור המדבר עשה נסים נגלים ונפלאות גדולות מתמידות שדומים ככריאת העולם שברא חדשות אשר לא היו וזה מיותס לשם הריה שהוא למעלה מן הטבע ותקויותיה, וזה היה ב"כ תשובה עמ"ש למה הרעותה לעם הזה, כי בסדר ההנהגה לפי חוקי הטבע היה ראוי שבעת הניצ תור הגאולה יקל עול השעבוד מעליהם, אבל בסדר ההנהגה הנסיית יהיה בהפך שבעת הגאולה צריך שיגדל הגלות והשעבוד, והלדיה תהיה מתוך תכלים גדולים, ומאופל גדול מעוף צוקה יבא פתאום אור שבעתים, ועד"א עתה תראה אשר אעשה לפרעה, ר"ל עתה שהגיע קושי השעבוד עד למעלה, פתאום יורח שמש הגאולה, ועד"א לו אני ה' שהנהגה עתה הוא כשם הריה שבו יעשה נסים גלויים שלא בדרך הטבע.

על כד"ס הכתוב (וי' א' ו' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט' י' י"א' י"ב' י"ג' י"ד' י"ה' י"ו' י"ז' י"ח' י"ט' כ')

וכנגד למה שלחתי השיב ואמר אליו 'אני ה', פירוש, רחמן אני, לזה לא יכולתי לסבול ראות ישראל בצער עד עת קץ, והקדמותי לשולחך קודם הגעת הקץ לחקל מעל ישראל הצרה של הגלות.

למשכילים (וה"ק אד"ל ח"ג ק"א ע"ב), והנה מימי קדם (שהוא מכונן נגד ונקח לא ינקח) הוא רמו אל התשובה שקדמה לעולם (כ"ד ס"א ר"ג), והוא זמכריע, רמה שכתוב בתורה ונקח לא ינקח דסתור אודרדי, הוא משום דהכל תלוי בתשובה, וזהו שאמר התנא בסוף מדה הי"ג שהוא מכונן והפתח למדת ונקח לא ינקח, אמר, וכאן (היינו במדה הזאת) שני כתובים המכחישים זה את זה, היינו נאמר ונקח ונאמר לא ינקח, עד שיבא הכתוב השלישי (של מיכה והיינו מימי קדם הרומז על התשובה שנבראת קדם לעולם) ומכריע ביניהם (לומר לך שהכל תלוי בתשובה) מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינם שבים, עכ"ד ודפח"ת, יתא ועוד שיהיו שפחותיו דובכות, ואי"ה במקו"א אטייל בזה ארוכות וקצרות כדי י"י הסוכה עלינו.

ספר אבות ה"ג
סוכה תורה סוכה חיים
סוכה ישיבה סוכה חכמה סוכה עצה סוכה
תבונה סוכה צדקה סוכה שלום קנה שם סוכ
קנה לעצמו קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולמי

כ"ד יונק פ"ג
מלכה ויהי סוכה חיים, זה קריב כגור מה נשאר מדה בשרי סוכה רמה של י"י ונענש יתקרב ויהי עול י"י של בערה ויריבן, זה כן הוא כגור מדה נכסים סוכה רמה כי רמה הנכסים מקצת שנתנו ורמה ויריבן א"י כי הוא יבנה נחלה למבן כלש"י יחשב מלכה פי יסור דבר רביר על ששני אין יכולת לרמה ויריבן לקשת לו רב א"ש ששמו ומה הטבע ויבן ולי הלב היראה ויהי כולת הלב, אך דואר כהורה ארץ י"ס וטעם חיים ושלום יסור לו, וכל זה אמר שלמה ע"ה (מס"א י"ג) ויתא לו חסד י"ס ויחם ורשעים תפירת:

סוכה חיים סוכה חיים

ולאמר פ"ג, הן רבים עמה עם הארץ, והשפעתם אתם מסבלתם (שמות ה, ה). נראה לי, בסמיתא דשמיא: הכתוב אמר (איוב ה, ז) 'אדם לעמל יולד', אף יש הפרש בין ישראל ובין אמות העולם, כי ישראל נולדו לעמלה של תורה, שעושים עליה עסק בתורה בנתינת המצוות למעלה, ולכן קתיב (ישעיה נתיב): 'יכלל בנתיב למודי ה', ורב שלום בנתיב', ונאמר רבותינו ז"ל (בבבא סו"ד): אל תקרי 'בנתיב' אלא 'בונתיב' לשון בנתיב, כי ישראל עושין בנתיב ונתיב בעסק התורה שהוא פשה, אכל אמות העולם נולדו לעמל עולם הנה השפטי שהוא בנתיב; ולכן אמר (בראשית כו, כב): 'הקל קול צעקב' - וי"ב הוא: הם יושב אהלים, באמלה של תורה לבנות בנינים פשה אף 'תריים יתי עשו' לבנות בנתיב נשמי בנתיב; ולכן קתיב (ישעיה מג, כא): 'עם זה צרתי לי, תהלתיה' היא התורה 'ספרד', כי לעמלה של תורה שהוא פשה

סוכה חיים סוכה חיים

והנה זה דרכינו כל היום כי לא במקרה הוא כותרתינו אשר החלכה אחת נלמדת בקל וחומר ואחת בגיורה שיה וכו' וכו' מהמדות, אבל היא הכל בחכמה נפלאה, והנה המדות שהתורה נדרשת בהם הלא הם תורה שבע"פ נמסרו מסיני, והמה מכוננים להי"ג מדות של רחמים הנכתבים בתורה שכתב, דהיינו כשילמוד האדם מרת קל וחומר מעורר מדת א"ל (ועיין בכתבי הקדוש מהר"ב זצלה"ה אמר, הנה משה שהתפלל על אחותו אל נא רפא נא לת [במדבר יב ג] הנה רצה לעורר מדת א"ל, השיב לו הקב"ה ואביה ירק וכו', היינו למוד קל וחומר ויתעורר מדת א"ל) וכשילמוד אדם גיורה שיה מעורר מדת רחום, וכן באינך.

לפי השיטה שא-ל היא המדה הראשונה של י"ג מדות הרחמים.
אין ע"כ - קולות י אבות
אמנם במניין של י"ג המידות נלקחו היריעות שיטת ר"ת בל"ס ר"ש עם ד"ה שלוש עשרת מידות, דשני שמות הראשונים שתי מידות, אחת קודם שיחטא ואחת לאחר שייחטא אם שב א"ל - ג/ רחום - ד/ חנן - ה/ ארץ-אפים - ו/ ורבי-חסד - ז/